

AZ UNITÁRIUSOK ZSINATI FŐTANÁCSÁNAK VARGYASON AUG. 26—28. NAPJAIN TARTOTT GYÜLÉSÉRŐL.

Ez évi augusztus 26-ára vargyasi ekklezsiánkba összehívott zsinati közgyűlésünk egyike volt legnépesebb gyűléseinknek. Ezt vártuk is. A gyűlés „Erdővidéken“ volt, oly vidéken, mely fekvésével, termékenységgel, keresztülmenő vasútával, Brassó nagyforgalmi hely szomszédságában, munkás, jóra való népével, értelmes, népes birtokosságával, bizonyosan egyike hazánk legkiválóbb vidékeinek.

Több nagyobb ekklezsiánk is van e körben, mely mint házigazda élén esperes Gyöngyösi Istvánnal, meg körüli egyik gondnok Jakab Gyulával és egyh. tanácsos Pálffy Ferenczczel mindent megtett a zsinatnak díszesen való elfogadására.

A népes jelleget azonban inkább csak a zsinatra magára alkalmazhatjuk. Mind a két isteni tisztelet valójában lélekemelő volt. Az első nap Csegezi László, tordaaranyoskörüi jegyző, bágyoni lelkész mondott egy széles látkörről tanuskodó, tudományossággal és beható gondolkozással irt kiváló beszédet az imáról; az urvacsora kiosztásánál meg Raffaj Domokos, udvarhelykörüi jegyző, ujszékel lelkész szolgált, szép agendát tartva, mely beszédeket, valamint a főtisztelendő püspök urnak a tőle megszokott ékesszólással tartott fölemelő megnyitó beszédét igen népes válogatott közönség hallgatta. Másnap a papszentelés alkalmával Boros György theol. tanár mondott lelkesült előadással csakugyan számos közönség előtt sikerült, jeles egyházi beszédet a papi hivatal fontosságának teljes átérzésével szólván arról, hogy mit kell a lelkésznek rombolni és mit építeni. A főt. püspök urnak ezt követő papfelszentelő beszéde egy szónoklatilag remek, szellemileg apostoli beszéd volt, melybe gyönyörteljes odaadással mélyedt be a hallgatóság. Sokan voltak jelen az első nap délutáni isteni tiszteleten is, melyet Németh István alsósiménfalvi pap végzett általános tetszésben részesült beszéddel.

Meg vagyunk győződve, hogy ezek az emelkedett szellemű isteni tiszteletek a mellett, hogy hiveinkben a vallásos érzés ébrentartására nagyban hatottak, a számosan megjelent más vallású értelmes hivekben is a keresztény atyafiság, türelmesség, kölcsönös becsülés-érzéseinek fejlesztésére kellemes eszközül szolgáltak.

Zsinati gyűléseinknek vidéki ekklezsiánkban való tartását e két szempontból tartjuk indokoltnak.

A zsinattal egyidejűleg tartott E. Főtanácsunkról nem mondhatjuk el, hogy népes volt; Udvarhely-, meg a szomszédos Háromszék körből többen jelentek meg egyh. tanácsos afiai közül, távolabbi vidékekről nagyon kevesen. Örvidenénk, ha nem csalódnánk, midőn ez elmaradást nem a buzgalom csökkenésének, nem az erkölcsi kö-

telesség érzete lanygulásának, hanem a távolságnak, a költségnek és időmulasztásnak tulajdonítjuk.

Bár az E. Főtanácsi ülés két és fél napi idejéből a két isteni tisztelet és diszebédek jelentékeny részt elfoglaltak, mégis sok és jelentékeny ügyet tárgyalt le a főtanács közben-közben tartott üléseiben, melyek folyamát a következőkben adjuk.

Főgondnok mlgs. D a n i e l G á b o r ur az E. Főtanácsi ülést a következő beszéddel nyitotta meg:

Méltóságos és főtisztelendő zsinati közgyűlés!

Legmelegebb érzéssel üdvözlöm ezen zsinati közgyűlés tisztelt tagjait a Székelyföldön, az unitáriusok egyik erősségében, ugyszólván várában és családomnak ős fészkeben.

Kettős az örömöm, midőn egyházunk buzgó tagjait nemcsak a Székelyföldön, de ép Udvarhelymegyében üdvözölhetem, azon megyében, melynek én ez idő szerint főispánja vagyok.

Kellemes érzés tölti el keblemet, midőn honfittársaim és hitrokonaim azon községet keresik fel, mely daczolva a mult időkbeli támadásokkal, tatár és más keleti népek megrohanásaival maig fenn áll és megtartva őseitől öröklött szorgalmát, szivósságát, némi előhaladásnak, virágzásnak örvend.

Tradíciókban maradt fenn ezen község lakóinak küzdelme a tatárokkal s így hős védelme, és hogy ebben sok a valóság, igazolja egy 1600-beli okmány, mely magában foglalja azon pert, mely Vargyas és H.-Almás községek között folyt azon hely iránt, melyen az almási barlang felett lévő erősség feküdt, melyet a vargyasiak építettek és hová az ellenséges megrohanások elől gyakran felhúzódtak.

Mindezek igazolják, hogy ezen község több megtámadásoknak volt kitéve, küzdött önfentartásáért és lakói a mozgalmas időkben az önvédelemre voltak szorítva.

Nem dicsekvésből; de a történelmi igazság szempontjából említem fel, hogy ezen község lakossága alig számbavehető kivétellel az unitárius vallásra térvén, abban állhatatosan megmaradt, pedig ha széttekintünk a szomszéd községekben nem fogjuk kétségbevonni azt, hogy volt olyan időszak, midőn az elődök vallásukért zaklatásoknak, fenyegetéseknek, sőt üldözéseknek is voltak kitéve, de a mint az eredmény igazolja sem ezek, sem rábeszélés avagy kedvező ígéret a lakosságot meg nem tántorította hitében és meggyőződésében.

Ezért és elszigetelt fekvésénél fogva is ezen ekllesiát méltóan lehet az unitarizmus egyik bástyájának, erősségének tartani.

Engedjék meg nekem, hogy én a község is ekllesia nevében is üdvözljem önöket, hisz nekem múltam, jövőm annyira össze van forrva az itteni lakosság érdekeivel, érzelmeivel, hogy senki hivatottabb nem lehet arra, hogy szíve mélyéből mondja: Isten hozott!

Legközelebbi zsinati összejövetel ezen helyen az 1806-ik évben volt.

Minő változás és átalakuláson ment át azóta a Székelyföld és abban ezen község is!

Csak egy maradt meg örök világosságában, az igazság, melynek alapja az erkölcs.

S ez minden vallásnak s úgy a miénknek is kútfeje, innen merítjük azon elveket, melyek a vallásos oktatásban különböző szertartásokban terjesztetnek, azonban a lényeg egy, valamint az alap is.

Nekünk meggyőződésünk az, hogy mennél egyszerűbb ennek kifejezése, annál könnyebben felfogható és hatása is nagyobb.

Hálát adhatunk a gondviselésnek, hogy az általam futólag említett veszedelmeket, megtámadásokat anyaszentegyházunk ezen kis serege anynyira kiállotta, hogy nemcsak létezik, de gyarapodik is; nem jutott azon sorsra, mint némely községek, melyeknek csak nevék maradt fenn, ilyen a mi közelünkben is Dobó, hol még csak az Isten házának némi romjai mutatkoznak.

Elmultak a sötét napok. A civilizatio eloszlatta azon homályos ködöt, mely nyomasztólag hatott az emberiség kedélyére. Egy új korszak következett, a szabadság korszaka, mely kezdetét vette az emberiség kebelében megért azon eszmék nyilvánításában, melyek ledöntötték a társadalomnak az igazsággal meg nem egyező kinövéseit.

De hogy ezen szabadságot háborítatlan élvezhessük, óvakodnunk kell mindazon eszközöktől, melyek a társadalmi rendet legkevésbé is megzavarhatnák, melyek a szabadságot a szabadosság felé terelhetnék, hazánk fenállását legkevésbé is kockára tehetnék, mert a szabadság csak úgy élvezhető mindnyájunk által, ha mások személyét és tulajdonát tiszteletben tartva oly módon élünk vele, hogy senkit nem háborgatunk szabadságának élvezetében.

Hazánk fennállása azonos anyaszentegyházunk fennállásával, és ez alkalmazható különösen mi reánk, mert az unitarismusnak fészke Magyarország azon része, melyet mi Székelyföldnek nevezünk, mely az unitárius hitet keblében fogadván annak melegével táplálta, melynek gyökerei oly mélyen hatoltak földjébe, hogy azt kiirtani alig lenne hatalom.

Nekünk egyházi fejeink, igazgatásunk nincsenek a külföldön, mi magunkban egy egészet képezünk, melynek itt van feje, szive, lelke, nekünk csak testvéreink vannak túl az Oczeánon és Albion földjén, kiknek csak szeretete enyészeti el azon nagy távolságot, mely bennünket elválaszt, és azon szeretetnek melege a távolból is elhat mihozzánk. Valamint a napnak melege a föld különböző és távoli részeire terjeszti termékenyítő sugarait, úgy táplál minket is távollévő testvéreink keblének melege, mert őket is ugyanazon meggyőződés, ugyanazon igazság és érzés vezeti.

Ennek jeléül mutathatjuk fel a budapesti papi állomás szervezését. Nálunk meg volt a hajlam, de testvéreink áldozatkészsége tette lehetővé, hogy az ország szívében legyen a mi elveinknek, a mi vallásos meggyőződésünknek hirdetője.

Méltóan tölti bé ezen helyet Derzi Károly; magam is lelki élvezettel hallgattam a mult karácsoni ünnepek alkalmával Krisztus ígéinek általa megható modorbani terjesztését.

Ha Derzsi áldozatot hozott, midőn egyházközségünk ezen megbízatását elvállalta, lelje jutalmát az általános elismerésben.

Nem mindennapi azon áldozat, melyet Budapest városa egyházközségünk iránt tanusított, midőn imaház és papilaknak egy 36.000 forintra becsült telket adományozott.

Ennek értékét emeli azon szívesség, azon jóakarát, melylyel azt adományozta. Fogadja ezért hálás köszönetünket.

Ezen nemes tett csalhatatlan jele azon rokonszenvnek, melynek rugója nemcsak a nemzetiségi érzés, hanem vallásunk iránti rokonszenv és azon közbecsülés, melylyel a főváros érdekelt körei egyházközségünk azon tagjai iránt viseltetnek, kik legnagyobb részben, mint hivatalnokok, hivatásuknak egyházi tekintetben is megfelelnek és annak fentartásáért jelentékeny áldozatot hoznak.

Mindnyájan kiérdemelték őszinte, osztatlan elismerésünk nyilvánítását.

Mindez buzdítson bennünket az áldozatra, mely lehetővé tegye a budapesti egyházunk állandósítását.

Amerikai hitrokaink, vallásközségünk küldöttét — igazgató tanár Kovács Jánost — a minden érintkezés alkalmával örömmel tapasztalt szívességgel, igazi testvéri szeretettel fogadták, e mellett a Richmond tanári szék ugyszólván örökre biztosított és kilátásba van helyezve még egy tanári állomás javadalmazása.

Ezen szeretet és áldozatkészséget mi csak hálás köszönetünkkel és elismerésünkkel és hasonló forró és állandó szeretettel viszonozhatjuk.

Apoljuk mi ezen egybeköttetést, mely nemcsak egyházunk, de az egész országra nézve más tekintetben is nagy horderejű.

Ha őszinték akarunk lenni az órintett kedvező eredményekért: ne vonjuk meg elismerésünket Kovács Jánostól, ki nagy szorgalommal és fáradsággal teljesítette megbízatását, elhagyva hosszas ideig családjá kedves körét.

Vannak még oly tárgyak, melyek egyházközségünket érdeklik és a melyek annak előmenetelét tüntetik fel, némelyeket felsorolok.

A Sz-Kereszturon tartott zsinat alkalmával merült fel pénzkezelésünk reformálása több küzdelem és fáradság után megvalósult, de még e tekintetben is van teendő.

A követelések tisztázása, a különböző alapoknak könnyebb áttekinthetése az ellenőrzés és vizsgálat nehézségeit elenyésztette és biztosabb számitásra vezetett.

Azonban a kamatláb általános csökkenése jövedelmünkre nézve hátrányos lévén, kiadásainkat annak megfelelőleg kell rendeznünk, avagy jövedelmünket fokozni.

Másfelől értékpapiraink jelentékeny emelkedése azon nézetre vezetett, hogy ezen kedvező alkalmat felhasználva, vagy készpénzeink jelentékeny részét, tekintettel azon csekély százalékra, melyet a takarékpénztárak adnak, de tekintve azon biztonságot, melyet a tőkék elhelyezésénél a fekvőbirtok nyújt részben birtokvásárlásra fordítsuk; azonban több ajánlatok mellett is, eddigelé ezen befektetés csak a

lukácsfalvi és ahoz tartozó részek 80 ezer forint erejéig történt megvásárlásával sikerült, mert e tárgyi értekezletek alkalmával abban állapodtunk meg, hogy csak oly birtokot vásárolhatnánk meg, mely annyi avagy még több jövedelmet adna pénzünk után, mint a mennyit a takarékpénztártól huzunk, ilyen ezen birtok, ugyszintén a Biasini-féle ház vásárlása, mely 30.000 frton ejtetett meg.

Tehát jövedelmeinket fokozni kellene a szerint, mint az igények növekednek, mert sem egyházi, sem társadalmi tekintetben nem lehet hivatásunk magunk elszigetelése és jelenleg is tanáraink díjazása nincs a folytonosan növekedő igényekkel és az életfentartási cikkek növekedő drágaságával összhangzásban, melynek következménye az, hogy gyakran legjobb tanáraink tanügyünk hátrányára az állami tanodákban keresnek elhelyezést.

Közelebbi időben sz.-kereszturi tanodánk iránti óhajtás annyiban teljesült, hogy ott egy tanári állomás szervezetett, de a meny nyiben ezen tanoda népesíti bé a kolozsvári főtanodánkat ennek fejlesztése egyházközönségünknek általános érdeke, sőt mondhatom kötelessége.

A közélet tanodák szervezésére és az állami felügyeleti jog gyakorlására vonatkozó törvény — mely élénk érdeklődés mellett az autonomia iránti féltékenységet nem kis mérvben költötte fel — közelebb életbe fog léptetni.

Magam is ragaszkodom egyházi autonomiánkhoz, de a féltékenységben nem osztoztam, mert állami felügyeleti és ellenőrzési jog alkotmányunk által biztosítva van bármely kormány által alkalmazásba veendő túlkapások ellen. Ha pedig oly szomorú idők következnek be, midőn alkotmányos életünk szünetel, ekkor az erőszak uralkodna és következményeit amugy se lehetne kikerülni. — Jelenben nemzetiségi szempontból szükséges volt — nézetem szerint — az állami felügyeleti jog gyakorlatának módozatát körvonalozni, mert erre nem magyarajku protestans intézetek alkalmat is adtak és ha szintén az állam felügyeleti joga régi törvényeinkben biztosítva volt is, de az eljárás nem lévén körülírva, a kormány és az illető hatóságok között kellemetlen surlódásra adott alkalmat.

Tanáraink nyugdíjalapja már létesült — mi szintén örvendetes haladás.

Belső embereink nyugdíjalapjának kérdése nemcsak ezek, de egyházunk érdekében is kívánatos, hogy testté váljon és ha lehetséges mielőbb.

Ez lenne azon eszközöknek egyike, melylyel remélhetnők a jobb erőknél belső szolgálatra leendő megnyerését.

Azonban ez csak kezdete lenne a lelkeszek és mesterek sorsán segíteni, mert az urbériség megszüntével, az ősiség eltörlésével ezeknek jövedelme kevés kivétellel apadóban van. Származik ez részben a mostani képzési rendszer miatt, mert birtokeladásoknál nem annyira növekedik a kepe, mint apad, lévén a szerző emberek inkább egész képező gazdák, mint félképezők, vagy oszporások és az egész képező gazda a minimum szerint tartozván képét adni, ha két egész

kepéző gazda birtokát is megveszi, többet nem tartozik adni, mint az előtt t. i. az egész képét.

Ha törekvésünk egyházi érdekeink fejlesztése, nem hagyhatjuk figyelmen kívül lelkészeink és mestereink helyzetét. Ezeknek feladata igen magasatos, de midőn kevés kivétellel gyakran terhes családdal mellett ugyszólván a létfenntartásért kell küzdeniök, hivatásuknak nem felelhetnek meg és nem foglalhatják el a társadalomban azon helyet, mely őket megilleti készütségüknél és állásuknál fogva, e helyett akárhány arra van utalva, hogy más uton tartsa fenn magát és családját, szóval más keresetmód után kell néznie és kötelességét csak annyiban és úgy teljesítheti, mennyiben erre mintegy kényserítve van.

A lelkészek helyzetéről szólván — csaknem eljöttnek látom az időt a papi és mesteri választási eljárás szabályozására. Van erre ugyan némi törvényes gyakorlat, vagy mondjam törvény, de ohajtható lenne az egész eljárás részletezése, mely biztosítaná egyfelől az illetők választási jogát, de másfelől az ekkleziások osztályozásával biztosítaná az érdemes belső emberek előléptetését is.

Házassági kötelekek érvénytelenítése és felbontása körül kövendő eljárásról egyházi törvény alkottatott, melyet ha nem is lehet egészen újnak mondani, mindenesetre figyelmet érdemel, mert az újabb törvénykezési eljáráshoz lévén alkalmazva és így kodifikálva, mindenesetre az első törvény.

Közelebbi időkben az egyes ekkleziák vagyonkezelése sokat javult, de e tekintetben még sok kívánni való lévén, ezen helyről is felkérem az illetőket oda hatni, hogy a vagyonkezelésnek mennél biztosabb alapra fektetését saját körükben előmozdítsák, mert a szellemi érdekek mellett az anyagiakra is figyelmet kell fordítanunk; az ekkleziák, anyaszentegyházunk ezen egyes oszlopai, ha gyengülnek, gyengül a főalkotmány, tehát egyházközönségünk is.

Nem fog csekély lenni azon segély, melyet a Baldácsi-alap remélhetőleg már a közelebbi években nyújtand; ezen alap egy birtokrésznek átvétele által mintegy kiegészítést nyert, mi pedig kezelését illeti, az eleitől fogva csak előnyös volt és jelenleg is teljesen megnyugtató.

Nevelésügyünk is előhaladásnak örvend. Kolozsvári főtanodánk helyisége már alig felel meg a létszámnak, és ha elemi iskoláink létszáma az által apad, hogy több helyt ezek községiekké alakúlnak, ez nézetem szerint nevelésügyünknek csak előnyére válik a jobb berendezés és több tanító alkalmazása által. Azonban a vallástanításról gondoskodás egyházközönségünk feladata lévén, szükséges erre mennél nagyobb figyelmet fordítani.

Ezek azon nevezetesebb események, melyek a közelebbi zsinati közgyűlésünk óta egyházi életünkben felmerültek, mind ezek mint tények tanuskodnak haladásunkról és gyarapodásunkról, tanuskodnak arról is, hogy vallásunk iránti buzgóság és áldozatkészség nem csökkent, sőt ha figyelembe vesszük az időközben történt kisebb és nagyobb adakozásokat, azt mondhatjuk, hogy az adakozá-

sok általánosabbak, a régiekhez viszonyítva mintha növekedőben lennének. Ha tovább is ezen az úton haladunk, egyházközségünk jövője kedvező képet fog nyújtani.

De midőn az áldozatokról általánosságban megemlékeztem, nem tehetem, hogy fel ne ujjtsam azon sajtó sebet, melyet egyházközségünk legbuzgóbb, legáldozatkészebb tagja egyikének közelebbi elhunytá ejtett.

Ez Kelemen Benő, ki szorgalma, becsületessége és kitartása által oly vagyont szerzett, melyből szépen tudott egyházközségünknek is juttatni; az Úr ötlet hosszú étellel áldotta meg, lehet ép azért, mert éveit nem hasztalan tölté el.

Őszinte hálával tisztelhetjük meg emlékét azon férfinak, kinek jótékony keze több irányba elért és alkotott ott, hol annak leginkább érezte szükségét.

Midőn újabban is felkérem ezen zsinati közgyűlés tisztelt tagjait egyházközségünk iránt viseltető buzgóságuk megtartására, vagy annak saját körében való terjesztésére — ezen zsinati közgyűlést megnyitottnak nyilvánítom.

Az általános tetszéssel fogadott megnyitó után felolvastattak az Egyh. Képv. Tanács jelentései:

1. Püspöki jelentés.

Méltóságos és főt. Zsinati Főtanács!

Hetedik évi jelentésemet van szerencsém a mlgs. és főtisztelendő, ezuttal Zsinati Főtanács eleibe terjeszteni. Az ő szövetségben a hetes szám szent szám volt. Én nem tulajdonítok hét éves püspökségemnek ily jelentőséget. Mindazáltal legyen szabad remélnem, hogy a mlts. és főt. Zsinati Főtanács kegyes lesz megengedni nekem, hogy ez alkalomból egyfelől különös hálámat nyilváníthassam az isteni gondviselés iránt, mely törekeny életemnek eddig kedvezve alkalmat adott nekem arra, hogy gyenge tehetségem szerint szeretett egyháznak szolgálhassak, másfelől őszinte köszönetet mondhassak a mlgs. és főt. egyházi fő- és Képviselő Tanácsnak, valamint mindazoknak, kikkel tisztemből kifolyólag érintkeznem kellett és érintkeztem, hogy engem hivatalos működésemben állandóan jó akarattal támogatni, gyengeségemet elnézni s fogyatkozásaimat a maguk bölcsességével kipótolni egy perczre is meg nem szüntek. Mert bizonyára, én a jóakaraton kívül egyébbel nem dicsekedhetem. A netán elért s felmutatható eredményekért az érdem a vallásközség egyeteméé, az áldás pedig a jó Istené, ki mindnyájunkat megsegített.

Midőn ezen, a tárgyra szorosán nem tartozó bevezetésért, ismételten szíves elnézést kérnék, évi jelentésemet a következőkben foglalom össze:

1. A belső emberekre nézve a közelebbi Egyh. Főtanács óta történt változások:

a) Lelkészeket illetőleg: Németh István, papjelölt A.-Siménfalvára, Hatházi József muzsnai lelkész afia Derzsbe s helyébe Muzsnára Tibáld József szintén papjelölt rendeltettek ki. Mihez képest ez évben két papjelölt nyert lelkészi alkalmaztatást.

b) Isk. mestereket illetőleg: Györfi István, képesített tanító jelölt, H.-Szt.-Mártonba, Adorján Domokos, papjelölt Vargyasra r. isk. mestereknek, József János, firtosváralyai, Nagy Gyula, h.-sznt.-péterii községi tanítók ugyancsak oda ének-vezéreknek rendeltettek. A f.-váralyai énekvezéri állomásra megjegyzem, hogy az a mult 1882-ik évben szerveztetett a községi iskola felállítására által.

c) Ürességben ez idő szerint egy lelkészi állomás sincs; isk. mesteri ürességben van a szt.-mihályfalvi, az alsó-járai és kilyéni, elsőben a választás már el van rendelve, a két utóbbi engedélyemmel egy évre betöltetlen maradt. Ürességben van még a gyepesi isk. mesterség is, de ez az állomás szintén a községi tanítósággal kapcsolatos lévén, be kell várnom a községi tanítóra nézve teendő intézkedést.

d) az elhunyt belső embereket jelentésem végén fogom elhunyt egyh. tanácsosafiaival együtt följegyezni.

2. Papiszigorlatot az 1882/3. isk. év végén Fazakas Lajos három évet végzett papnövendék tett le és pedig jeles eredménnyel. A papjelöltek száma vele és a jelenleg Londonban levő Gál Miklóssal 11.

3. Az anyakönyvi és népesedési kimutatások szerint egyházunkban az 1882-ik évben

A) kereszteltetett: a) fiu 1045.

b) leány 1073.

együtt 2118 uj szülött; 43-mal több, mint

1881-ben. Ezekből házasságon kívül született 243 s így sajnos, hogy mint rendesen, most is több 10%-nál.

B) Konfirmáltatott: a) fiu 361.

b) leány 409.

együtt 770, kevesebb 115-el, mint 882-ben

C) Összeeskettetett: a) mentvényyel 240.

b) hirdetéssel 272.

együtt 512 pár, kevesebb 14 párral, mint 1882-ben.

D) Meghalt: a) férfinemből 892.

b) nőnemből 849.

együtt 1741, több 219-el mint 1882-ben;

de a szülöttek száma a meghaltakét meghaladja 372-vel.

E) Átállott hozzánk 145; más vallásra tért tőlünk 37; eszerint 108-al több jött hozzánk, mint a mennyi tőlünk más valásra tért.

F) A lélekszám az 1882 évi adatok szerint tesz 54579-et.

" 1881 " " " volt 54169.

s így mutatkozik gyarapodás: 410.

a minek, tekintettel arra, hogy a szülöttek a meghaltakat 372-vel mulják feljül s az átállások rendjén szintén 108 többlet van, 480-nak kellene lenni. De ez a különbözet ily összeszámításnál már alig észrevehető hiány. S miután több ekklézsiánkban lelkész afiai már rendszeres családi könyvek vezetését kezdték meg, remélem, hogy egyházunk népmozgalmát illetőleg évről-évre mind pontosabb statisztikai adatokhoz jutunk. Megjegyzem egyébaránt, hogy az itt felvett és ez évben kiadott egyházi névtárban jelzett összes lélekszám között, melyet az 1880. évi országos népszámlálás adataira fektettem, 1208 a különbség. E különbség kisebb nagyobb mértékben mindig is meg fog lenni; mert az ekklézsiákon kívül élő nagyszámu hiveinket pontos jegyzékben tartanunk nekünk teljes lehetetlen, De koronként az országos népszámlálások rendjén ezt is megtudjuk. E tekintetben az 1880-ki népszámlálást illetőleg Derzsi Károly budapesti lelkész afia egy részletes kimutatást küldött meg nekem, a mely különösen érdekes azért, mert abban a Királyhágon túl élő hitsorsosainkat is megyek, járások és községenként összeállította.

4. A közelebbi Egyh. Főtanács óta vizsgálatot tartottam a közvetlen hatóságom alatt álló ekklézsiáink közül budapesti, tordai és torozkói ekklézsiáinkban, és ez utóbbiakkal kapcsolatban Aranyostorda körben. E vizsgálatokról a jegyzőkönyveket annak idejében az E. K. Tanács eleibe terjesztettem. A jegyzőkönyvek megvizsgálására kiküldendő bizottság útján az eredményről ez uton a mlgs és főt. Zsinati Főtanács is meggyőződést szerezhet magának. Ezért itt arra nem terjeszkedem ki. Csak kettőt jegyzek meg.

Egyik az, hogy budapesti ekklézsiánk mind mélyebb gyökeret kezd verni hazánk szívében, a minek jelentőségét, azt hiszem, nincs miért hangsúlyozzam. Illető ekklézsiánk a főváros nagylelkü adományából templom és papilak helyül egy 600 □ ölet tevő telket kapott, a templom és lelkési alap 1883. jan. 1-én a 10,000 forintot meghaladta s a folyamatban levő adakozások által azóta is bizonyosan szépen gyarapodott. Kepe czimen befoly évenként a hivektől 7—800 frt. E mellett ugy a hivek, mint más egyházunkkal rokonszenvező barátaink becses adományokkal gyarapították az ekklézsia ingóságait.

Ezek között e helyen sem hagyhatom megemlítés nélkül Jakab Elek afia és családja által adományozott több mint 300 frt értékü urasztali terítóket, Szokoly Viktor hitrokonunk és nejeének közel 3 ezer, ngs. Bükk László ur több mint 400 db. könyvből álló nemes adományait, ugyszintén Derzsi Károly lelkész afia által megindított „Unitárius kis Könyvtár“ czimü füzetek költségeinek fedezésére egyesek által tett adományokat stb. stb. Mindezek azt mutatják, hogy budapesti ekklézsiánknak jövője van s ez alapon angol és amerikai testvéreink további és ez idő szerint mindenesetre nélkülözhetetlen segélyét és támogatását bizton remélhetjük.

A másik, mit szintén örömmel jegyezhetek meg, az, hogy aranyostordaköri ekklézsiáink meglátogatása folytán e kört egyházunk egyik legjelentékenyebb bástyájának mondhatom. Valóban jól esik, hogy

erről személyesen meggyőződhettem s e kijelentéssel azon egyház-körünknek, mint a többiektől némileg elszakítottnak, nem eléggé ismert becsét és jelentőségét habár egy fokkal is emelhetem, remélve, hogy ezzel egyszersmind ott levő hiveinket is szent vallásunk iránti fokozott szeretetre buzdíthatom.

5. A hitélet munkásságának egyik legbiztosabb fokmérője az az áldozatkészség, melyet az egyház tagjai az egyház iránt gyakorolnak. E tekintetben az esperesi vizsgálatokról felterjesztett jegyzőkönyvek megnyugtató adatokat szolgáltattak kezeim közé a múlt évben is. Minthogy azonban ezek az E. K. Tanács évi jelentéséhez tartoznak, részemről csak azt kívánom megjegyezni, hogy szerencsétlen tűzvész által megkárosult t.-szt.-györgyi ekklezsiánk és ugyancsak odavaló mester afia segélyezésére esperes afia utján a hivekhez intézett felhívásomra 300 frt és 36 kr kegyes adomány folyt be kezeim közé, mely összeget én nevezett ekklezsia és mester részére, a mint jött, a szükség gyors enyhítésére azonnal kiszolgáltattam.

6. A Dávid Ferencz-alapítványról közelebről nem tettem jelentést, mivel e czimen jelentékenyebb adományok sem tétettek. — Azon 11549 frton feljül, mely összeget 1879-ben a közpénztárba besolgáltattam, jelenleg kezemen, illetőleg takarékpénztárban van még 564 frt 38 kr. Ez utóbbi összegben azonban benne van az alap tőkésíteni rendelt kamata is, mely 300 frtot meghalad. És így az alapítványnak kegyes adományok általi gyarapodása három év alatt alig tesz egy pár száz frtot. Nem csekélylem e kis összeget sem, mert tudom, hogy hiveink áldozatkészsége a közelebbi években más irányban is nagy mértékben igénybe volt véve. Mindazáltal legyen szabad remélnem, hogy ez alapítvány iránti érdekelttség sem szűnt meg teljesen. Különösen belső embereinktől annyival inkább elvárom, hogy ez alapítvány érdekében ne szűnjenek meg buzgólkodni s annak gyarapítására másokat is megnyerni, mert a főtanácsi újabb intézkedések szerint jelenleg az alapítvány fölhasználható kamataiból 400 frt évenként a szegényebb sorsu belső emberek, ezek özvegyei és árvái segélyezésére fordítatik. Minél nagyobb lesz az alapítvány, e segély is idővel annál több sebet köt be s annál több könnyet töröl le.

7. A legszomorubb kötelességet kell még teljesítenem, midőn halottaink emlékével foglalkozom. A közelebbi főtanács óta a következő egyh. tanácsos és belső ember afiai hunytak el: Dr. Nagy János, előbb lapszerkesztő, később kataszteri pótbiztos; Inczeffi Dénes, derzsi lelkész, Zoltán József, kis-sárosi nyug. lelkész, Dr. Csiki Sámuel birtokos, Szentmártoni Sámuel, ny.-szentmártoni nyug. lelkész, Szentkirályi Ferencz, Rákosi József, Zoltán Gábor birtokosok, Boncza György vargyasi isk. mester, Albert Áron bölöni iskola-mester, Veres György ügyvéd, Szentgyörgyi Mózes szt.-mihályfalvi iskolamester. — Kísérje emléküket fájó részvétünk.

Ez év halottai között külön jegyzem fel jun. 3-án elhunyt Kelemen Benő nagy jóltevőnket, kinek drága emlékét nem e sorok fogják megőrizni, mert azt ő maga sokkal inkább megörökítette egyhá-

zunkban különböző célokra tett több mint 20,000 frtra menő nemes adományaival és alapítványaival, minthogy az valaha elmosulhatna a mi és késő utódaink szívében. Kinek vendégszerető házánál életében is többször volt alkalmam személye iránti igaz tiszteletemet nyilvánítani, nekem jutott a fájdalommal szerencse koporsójánál is az utolsó Istenhozzádot elrebegni. — Mit mondhatnék most is egyebet, mint a mit akkor mondtam, hogy ez idő szerint egyházunk jóltevőinek különben díszes sorában senki az ő koszoruját fejére nem teheti. Emléke bizonyára áldott lesz közöttünk, míg unitárius szív dobog e magyar hazában. Oh legyen is áldott — ezerszer áldott s fényénél gyúljanak újabb meg újabb szövétnekek egyházunk és iskolánk áldozati oltárain végetlen időkig!

Vallásközönségünk egyházi és iskolai más ügyeiről az E. K. Tanács évi jelentéséből nyereend értesülést a mlgs. és főt. Zsinati Főtanács. Én azon óhajttással zárom be az enyimet, hogy Istennek szent áldása legyen ez évi zsinati gyűlésünkön is.

Kolozsvárt, 1883. augusztus 21.

Ferencz József,
unitárius püspök.

2. Közigazgatási, tanügyi és pénzügyi jelentés.

Megnyugvással kezdheti az E. K. Tanács ez évi jelentését annak nyilvánításával, hogy vallásközönségünk kebelében a vallásos erkölcsi élet nincs hanyatlóban. Az E. K. Tanács meg volt kímélve attól, hogy egymásközt, vagy eklézsiákkal perlekedő belső emberek ügyeiben komolyabb intézkedéseket legyen kénytelen tenni; az esperesi, valamint az Aranyos-Torda körben tartott püspöki vizsgálatokról szerkesztett jegyzőkönyvek e tekintetken megnyugtató viszonyokat jeleznek.

Korunk egyik tévedése, a vadházasságok tagadhatlanul vallásközönségünk kebelében is léteznek; a népnél kétségkívül alkalmul szolgálnak erre a katonáskodási viszonyok. E. K. Tanácsunk még nem tartotta időszerűnek ez ügyben kezdeményezőleg fellépni; tudomásul vette azt, hogy az esperesi vizsgálatok alkalmával esperes afiai a helyszínen intó és dorgáló figyelmeztetésekkel iparkodtak törvényes házasságot tenni az illetőket, sőt hallgatólág tudomásul vette a Maroskői közgyűlés 31—1883. számú azon határozatát, melyszerint pap afiai a vadházasságban élőket kötelesek az esperesekhez bejelenteni, ez pedig az ily feleket a polgári közigazgatás útján szorítsa törvényes házassági viszonyokra. Örömmel veendi az E. K. Tanács, ha az alólról megindított e kezdeményezésnek ohajtott sikere fog lenni.

Az egyházunkhoz való vallásos ragaszkodás kifejezése az az 1097 frt 38 kr. melyet Udvarhely-, Maros-, Keresztur-, Sepső-Miklós-vár és Felső-Fejér köreinkben, honnan ez ügyben jelentések érkeztek fel, egyes hiveink s ott polgári községek ajándékoztak eklézsiáinknak, némely meghatározott érték nélküli tárgyak s kevés fekvősegek mellett.

Ekklezsiáink vagyoni viszonyaira kiváló gondot fordított az E. K. Tanács. Az esperesi vizsgálatok nyomán beérkezett számadások szerint a Küküldő-, meg Kolozs-Doboka-köröket, meg abrudbányai és verespataki ekklezsiáinkat kivéve, hol vizsgálatok nem tartattak, összes, tehát a más 6 körben levő ekklezsiáink 47116 fjt 26 kr évi bevételből 8137 frtot és 17 kr gazdálkodtak meg.

A körök pénzvagyona a következő:

Torda-Aranyos kör	68555 fjt 25 kr	magtár	723 véka	396 fjt 32 kr.
Felsőfejér	741 " — "	" "	156 "	77 " 6 "
Maros	35199 " 43 "	" "	839 "	409 " 7 "
Sepsi-Miklósvár	47762 " 81 "	" "	6898 "	3564 " 42 "
Keresztur	19009 " 81 "	" "	4025 "	223 " 6 "
Udvarhely	9085 " 50 "	" "	4492 "	1722 " 41 "
Együtt	180353 " 80 "	" "	17133 "	6392 " 34 "

Az évi bevételekből csak 6 ekklezsia nem bírta fedezni kiadásait, azonban az ezeknél jelzett feljükköltés alig tesz 60 frtot.

Adósságot csak egy pár ekklezsia csinált építkezések céljából.

Ekklezsiáink pénzvagyónának ezen adatok szerint kétségtelenül feltüntetett gyarapodása örvendetes tény ugyan, azonban sötét háttere a képeknek, hogy a magtárakkal kétszázézeret tevő tőke egyes hiveinket terheli, mint egyenes adósság, még pedig meglehetősen magas kamatláb mellett.

Ezen némileg segitendő, az E. K. Tanács megtiltotta, hogy számadások alkalmával beveendő, de bé nem folyt bevételek a számadások terhére bevetteknek vétessenek; megtiltotta, hogy az esedéksé vált kamatok újabb adósságképpen az adósoknál hagyassanak; minden alkalommal sürgette a kamatok pontos bevételét, sőt utasította ekklezsiánkat, hogy folyó bevételeikből a szükségletek fedezése után meggazdálkodott összegeket kölcsönképpen ne adják ki, hanem takarékpénztárba helyezték. Örömmel jelentheti az E. K. Tanács, hogy ez irányban tett intézkedéseivel és a takarékpénztár utján való pénzkezeléssel ekklezsiáink meg kezdenek barátkozni, jele ennek az, hogy például Torda-Aranyoskörünkben pár ezer értékpapír mellett 7750 fjt 35 kr van takarékpénztárban elhelyezve.

Sőt a főtisztelendő Püspök ur közelebről e körben végrehajtott püspöki vizsgálat alkalmával egy jókora pénzvagyonnal rendelkező kisebb ekklezsiánkban ugy intézkedett, hogy a kamatok pontos fizetése mellett az adósok a náluk levő tőke 10%-át törleszszék minden évben s a befizetett tőkék takarékpénztárba helyeztessenek el. Bár e tekintetben nincs határozott törvényünk s az E. K. Tanács nem látta időszerűnek ilyen hozatalát a Főtanácsnál kezdeményezni, a főtisztelendő Püspök ur intézkedését készséggel vette tudomásul, sőt ohajtja, hogy e kezdeményezés utánzásra találjon, mint a mely egyedüli mód arra, hogy ekklezsiánk pénzkezelése biztos legyen, másfelől arra, hogy egyes hiveink nyomasztó adósságaiktól szabaduljanak.

Több köreink, jelesen pedig legutóbb a Kereszturkör fejezte ki azon ohajtást, hogy a kepe ügye általánosan rendeztessék, sőt Felső-

fejétkörünkben e czélra maga a mlgs. E. Főtanács is küldött ki bizottmányt.

Kétségkívül a nyomasztó életviszonyok a kepefizetés terhes voltát igen növelik. Az E. K. Tanács a vizsgálati jegyzőkönyvekből is meggyőződött arról, hogy a kepezés jelen rendszerét terhesnek tekintik hiveink, nem lát azonban ez idő szerint még módot arra, hogy ezen segíteni lehessen. Örömmel látja, habár szorványosan jelentkező azon kezdeményezést, hogy egyes ekklezsiáink kepe megváltási tőkéket kezdettek teremteni. E mozgalom régibb időben megindult Torda-Aranyoskörünkben, hol kövendi ekklezsiánk már is oly tőkét teremtett, melylyel a kepét teljesen megváltotta; ez évben szent-gerliczei, meg h.-szentpáli ekklezsiáinkban történtek kezdeményezések. Az E. K. Tanács ez idő szerint e tekintetben még ajánlatot nem tehet. Melegen ajánlja azonban ez ügyet különösen köri hatóságainknak figyelmébe azzal a megjegyzéssel, hogy a jó móddal kezelt magtárak ez ügyben igen jelentékeny tényezők lehetnek, miként ezt a főtisztelendő Püspök ur által a Maroskörben tartott püspöki vizsgálat alkalmával megindított mozgalom fejlődése is remélni enged.

A nyugdíjintézetünk alapja, pénztárnok Jánosi Gergely afia kimutatása szerint, f. évi augusztus 1-én:

1. Folyópénzben takarékpénztárban 9130 frt 5 kr.

2. Értékpapirokban

5220 „ — „

Együtt 14350 „ 5 „

Bátorító jelenség, de annál szomorubb az, hogy belső ember afiainál 608 frt,

Ekklezsiáinknál 622 —

Együtt 1230 frt hátrálék mutatkozik.

Az E. K. Tanács 164—1883. számú végzésével intézkedett esperes afiaihoz, hogy szigorubb módok alkalmazásával is e hátrálékot a lehető legrövidebb idő alatt felhajtásák, mivel ezt az intézet veszélyeztetése nélkül tovább tűrni nem lehet.

A báró Baldácsi-alapítványt illetőleg tüzetes előterjesztés fog tétetni a méltóságos Egyh. Főtanácsához.

A Superintendentiák küldötteinek közgyűlése, melyre a méltóságos E. Főtanács is legutóbb tartott ülésében küldötteit megválasztatta f. évi január hó 18-án megtartott, abban a főtisztelendő Püspök ur és Hajós János afia mint vallás felekezetünk küldöttei részt vettek.

E gyűlés jelentékeny volt a menyinyiben az alapkezelésének szervezete abban megállítatott. A szervezet a mlgs. E. Főtanács által mult évi ülésében tárgyalt pontozatok alapján történt oly módon, mely az E. Főtanácsnak akkor kifejezett óhajtásaival és ajánlataival teljes ószszhangzásban van.

Az alapítvány ügyeit intéző igazgatóságba Hajós János afia béválasztatott.

Az a felvetett kérdés, hogy az alapítvány javadalmából az egyes tulajdonos egyházkerületek minő módon részesülnek, ez alkalommal nem tárgyalatott. Valamint küldötteink jelentésében a magok részé-

ről, úgy E. K. Tanácsunk is reméli és hiszi, hogy az a Méltóságos E. Főtanácsnak fennebb hivatolt határozatában kifejezett és a küldöttek közgyűlésének tudomására hozott ohajtásához képest fog eldőlni, hogy tudniillik az alapítványi oklevél tartalma és az igazság szerint abban az egyes egyházkerületeknek egyenlő mértékben kell részesülniök.

Az alapítvány terhére később felvett 30,000 forint egészben, a korábban felvett 100,000 frt kölcsön-rész már törlesztve levén, az alapítványt még terhelő kölcsön-részlet és állami illeték néhány év alatt törlesztve lesz, úgy, hogy emberi számítás szerint az alapítvány élvezésének megkezdése 3—4 év alatt meg fog történni.

A pénztári kezelést feltüntető kimutatások szerint az alapítvány pénzkészlete az 1882. év utolsó napján 11,000 frt 51 $\frac{1}{2}$ kr volt.

Vallásközönségünk viszonya a hazai felekezetekkel szemben barátságos, hazai kormányunkkal szemben törvényszerű békés volt.

Angolhoni hitfeleinkkel való viszonyunk a régi szivélyes s ennek fenntartására az E. K. Tanács a maga részéről is készséggel megragad minden alkalmat. Ezért nem mulasztotta el ez évben is május 16-án tartott közgyűlésükhöz üdvözlő levelet intézni, melyet a gyűlés szívesen fogadott; kedvesen vette azt az értesítést, hogy budapesti ekklezsiánk számban és lélekleben gyarapszik, s hogy templom és papilak számára telket kapott. Ez ekklezsiánk számára, valamint Gál Miklós ottan tanuló papjelöltünk számára az eddigi segedelmet a jövő évre is megszavazta.

Legutóbb tartott E. Főtanácsunk alkalmával bejelentette volt E. K. Tanácsunk, miszerint Kovács János afiát elküldötte északamerikai unitárius hitfeleinknek meglátogatására, jelesen az unitárius és más keresztényegyházak nemzeti konferentiájára, mely az 1882. évi sept. 18—22 napjain tartatott Saratoga városában.

Kovács János afiának 6 hónapi távollét után szerencsés hazajövetelével e, vállalatunk szerencsésen befejeztetvén, arról, mint vallásközönségünk történelmében páratlan, következményeiben minden tekintetben kiváló eseményről örömmel teszi meg az E. K. Tanács a maga előterjesztését Kovács János afiának, ki e küldetést fáradhatatlan munkássággal, ügyességgel és buzgósággal végrehajtotta, az E. K. Tanácshoz f. évi augusztus 20-án beadott jelentése nyomán.

Szükséges tájékoztatásul az E. K. Tanács megjegyzeni kívánja, hogy az a gyűlés, melyre Kovács János afiát, mint vallásközönségünk képviselőjét küldötte, mint neve is mutatja, nem kizárólag unitárius gyűlés, hanem a Channing által proclamált unitárius eszmék aegise, és az amerikai unitárius társulat hegemoniója alatt megtartott oly közös gyűlés, a melyen az unitárius egyházakon, gyülekezeteken, egyéneken kívül megjelennek az unitarizmus és más felekezetekből kivált különböző elnevezésű oly vallásos társulatok, gyülekezetek és egyének is, a melyek és a kik az unitárius elvekkal rokonszenveznek, s a mely testületek és közösségek vallásos életének és munkásságának iránya az unitárius eszmék és gondolkodásmódnak irányával találkozik. Alkotásánál fogva a gyűlés programjában ügyek igazítása mel-

lékes, törvényhozásról szó sem lehet; főcélja a gyűlésnek: vallási, vallásbölcseلمي eszmék megbeszélése, kicserélése, személyes érintkezés és felvilágosítás.

Ez utolsó ülés is népes volt.

Kovács János afiát a gyűlésben tisztelendő E. E. Hale bostoni lelkész ur s 1873-ban Budapesten is megfordult nemes barátunk mutatta be a következő szép szavakkal:

„A magyar unitáriusok Consistoriuma követének gyűlésünkön való megjelenése egyenes és szerves összeköttetésbe hoz minket vallásközönségünk martyr-korával. A kereszténység történelmében nincs romanticusabb, meghatóbb jelenség, mint az unitárius hit atyáinak Lengyelországban és Erdélyben feltűnt küzdelme és megpróbáltatása, s nincs tiszteletreméltóbb tanítás, mint a melyet ők adtak a kereszténységnek a szabadság szent törvényéhez való loyális ragaszkodásukban, kiket a hatalom semmi kísértésekkel sem birt eltéríteni a világosság utjáról. Századokkal ezelőtt hegysegeik szép völgyeiben kifejtették a keresztény szabadság nagy problémáit; munkálkodásuk ismeretlen volt Angliában és Amerikában a mi atyáink előtt, a kik más téren azon problémák megfejtésén munkálkodtak; a tizenkettedik évszázban fegyverben voltak a kereszténységért, hogy a kereszténység munkálkodhassék a maga feladatára. Orbán Balázs br. szép megjegyzése szerint, míg Anglia gyarmatokat alapított Amerikában, míg a tudományok újra éltek Nyugat-Európában, míg Anglia, meg az Újvilág szabad kormányformáit szervezte, Magyarország azalatt harczolt, hogy a törököt leveje Európa nyakáról. — Három századdal egyházuk megalakulása után, az unitáriusok kicserélhetik könyveiket, nézeteiket, egymást üdvözölhetik. Ebből látszik, hogy az igazság, ha igazságot szeretők keresik, mindenütt ugyanazon hangokat adja, nyilatkozzék akár a magyarok szép nyelvén, akár Martineau klasszikus bölcselmében, akár Uj-Ánglia egyszerű dialectussán, a Missisippi partjain.“

Erre a gyűlés határozatilag felkérte Kovács János afiát, hogy Consistoriumunk irányában fejezze ki a gyűlés köszönetét azért a szivességért, hogy irt afiát képviselőül oda küldötte, a maga részéről örömet fejezván ki az ős egyház boldogulásán, mint a melyről a határozat szerint el lehet mondani az apostollal: Tudom a te dolgaidat, a te szolgálatodat, hitedet, türeseedet és eselekedeteidet az utolsókat is, melyek többek az elsőknél, szerencsét kívánunk — így hangzik tovább a határozat — a Consistoriumnak a kolozsvári iskola előmeneteléhez és fejlesztéséhez. Az amerikai unitárius egyházaknak szent öröme lesz, ha ez előmenetelre és fejlesztésre bármi uton közremunkálhatna és ha ezen főiskolával összfűzheti a Channing-, Pristley és Richmond szeretett neveket. A magyar egyháznak multjáért köszönetünket, haladásáért a jövőre reményteljes könyörgésünket nyújtjuk bizonyítékul.

A rokonszenvenek e szép nyilvánulása, e meleg fogadtatás után Kovács János afia mondotta el nagy figyelemmel és érdekeltséggel hallgatott, tetszésnyilvánításokkal megszakított üdvözlő beszédét.

És midőn az amerikai unitárius társulat titkára tisztelendő Grindall Reynolds ur a társulat évi munkálkodásáról jelentést tett, előadta, hogy Kovács János afiának jelenléte arra emlékezteti az amerikai hitrokonokat, hogy a Richmond Anna nagylelkűségéből néhány év óta egy tanári állomás tartatott fenn a kolozsvári iskolában. A nemes adományból azonban 3—4 ezer dollár maradt, mely az unitárius társulat kezelése alá vétetett át. Kifejezte, miszerint remény van arra, hogy ez adomány 10 ezer dollára ki fog egészítettetni, mely mint állandó alap tartós kötelékül szolgálанд az amerikai unitáriusok, s az unitárius egyház legrégibb ága közt.

Midőn pedig csakugyan az unitárius associatio jelentése nyomán előterjesztetett, miszerint a társulat 1874-ben Kolozsvárrt a Channing és Pristley tanári székeket felállította, de a jövedelmek e célra nem folyván be a két tanári szék költségei nem fedeztettek; azonban a társulat reméli, miszerint az egyházak most már gondoskodni fognak, hogy ez alapítvány állandósíttassék: ennek eszközölhetése céljából a gyűlés 12 tagu bizottmányt nevezett ki, hogy a szükséges gyűjtéseket eszközölje.

A gyűlésnek eloszlásával kezdődött Kovács János afiának valódi missiója; az tudniillik, hogy az amerikai unitárius társulattal érintkezzék, s hogy amerikai afiait és azok egyes gyülekezeteit az Unio területén felkeresse.

Miként Kovács János afia jelentésében részletesen elő van adva, s miként korábban is a főtisztelendő püspök urhoz intézett levelében előadta, de kiválólag az amerikai unitárius társulat titkára Grindall Reynolds ur f. évi február 7-ről Kovács János afiának Bostonból történt hazautazása alkalmával kelt s Consistoriumunkhoz intézett levelében írja, Kovács János afia meglátogatta az Unio azon főbb városait, a melyekben unitárius gyülekezetek vannak s alkalomszerű előadásaival, valamint számtalan társas összejövetelk alkalmával érdekes előadásaival és felolvasásaival, melyeket mindenütt tartott, élénk érdekeltséget keltett a mi vallásfelekezetünk történelme, állapota, jelene és jövője iránt. Jelenléte alkalmul szolgált arra, hogy a Richmond-alap az unitárius-társulat által jelzett reményhez képest, 10,000 dollárra kiegészíttessék. Miként ez a tárgysorozat rendén a mlgs. Főtisztelendő Főtanács elébe fog terjesztetni.

Kovács János az E. K. Tanácstól nyert utasításhoz képest maga a pénzgyűjtés céljából felolvasásokat nem tartott, azonban az egyes gyülekezetekben történt megjelenései és felolvasásai alkalmával gyűjtések rendeztettek; e gyűjtéseknek oly szép eredménye volt, hogy, miként Grindall Reynolds ur írja, már február 7. napjáig néhány ezer dollár gyűlt be az egyesülethez a Channing tanári állomás megalapítására.

E vállalat bevégeztével teljes nyugodtsággal számol el az E. K. Tanács azon hitben levén, hogy Kovács János afiának mint küldötünknek amerikai afiainál történt látogatása, a mellett, hogy alkalmul szolgált az unitárius társulat azon reménye valóstításához, hogy a Richmond-alap kiegészítetett, a mellett, hogy amerikai atyánkfiai

megkezdették a Channing tanári állomás állandósítására szükséges pénzalapot megteremteni, ez anyagi előnyök mellett erkölcsi nagy hatása van e küldetésnek abban, hogy amerikai afiaival, kik közvetve is a szives jóindulatnak oly sok tanubizonyosságát adták, közvetlen érintkezésbe jöttünk, hogy megismervén multunkat és jelenünket, vallásos rokonérmelműnkre méltóknak tartanak, minek tanubizonyossága az, hogy nemcsak az unitárius nevü, hanem más gyülekezetek is készséggel iparkodtak a társulat kezdeményezéseihez járulni, sőt miként Kovács János afia jelentésében jelezte, a szabadvallási társulat és annak ez idő szerinti kiváló vezérferfia Savage ur is készséggel ajánlkozott az alaphoz adományok gyűjtésével járulni.

Másfelől meg van győződve E. K. Tanácsunk arról, hogy vallásközönségünknek, szervezetünknek, viszonyainknak Kovács János afia által történt megismertetése kedves szolgálat volt amerikai atyánkfiai előtt is.

Nagy örömmükre szolgálna, hogy rendszeres, összpontosított szervezetünk megismerése, némi hatással lenne amerikai hitrokonainknál az individualismus értékesítésére törekvés által az egységnek soraikban tagadhatatlanul mutatkozó lazulása megszüntetésére, hogy mindazok, kik Channing és Parker elveit vallják és hiszik, külsőleg is csatlakozzanak ez elveket képviselő amerikai unitárius társulat zászlója alá.

E. K. Tanácsunk Kovács János afiának valamint hazaérkezésekor, úgy jelentésének beadásakor, kifejezte egész vallásközönségünknek méltányoló elismerését és köszönetét azért, hogy e nagy, testi és lelki küzdelemmel, feláldozással párosult küldetésben nagy buzgalommal, odaadással, egyszersmind nagy ügyességgel eljárta, s gondoskodott, hogy azon erkölcsi jutalom és elégtétel mellett, melyet a megbízatásnak hűségesen történt teljesítése keblének nyújthat, eléggé nem méltányolható fáradozása viszonyainkhoz mérten a lehetőleg anyagiilag is megjutalmaztassék.

Tanintézeteinkről való jelentésünk tüzetes tárgya a Mlgs. Főtanács tanácskozásának; öröndetes jelenség mellett szomorító körülmény, hogy népiskoláinkban a tanuló gyermekek száma folytonosan apad. Sajnálattal látta az E. K. Tanács, hogy statistikai adatok nyomán kimutatták, miszerént vallásközönségünknel az írni és olvasni tudók száma aránylag nagyon csekély, s ha hitfeleink gyermekeiket még tovább is ily módon vonják el az iskolától, féltő, hogy a megalázó tény még igazabb lesz, melegen ajánlja tehát E. K. Tanácsunk ez ügyet a Mlgs. E. Főtanács becesse figyelmébe és gondozásába, ajánlja körüli hatóságainknak s mindenek felett pap afiainak, legyének ez ügynek hivatalokhoz mérten apostolai, intsék és dorgálják hiveiket, buzgolkodjanak a tanítás ügyében annyival inkább, mert közoktatási kormányunk 15,027—1882. számú leiratával nemcsak a tankötelesek nyilvántartásáért, hanem az iskola-mulasztásokért, az iskola ügyének haladásáért is irt afiait teszi felelősekké.

A lefolyt évben több felekezeti iskolánk változott át községivé vagy államivá, milyenek a toroczkói, várfalvi, csegezi, kis-solymosi, firtos-váralyai; egy párnak úgye most van e czélből tárgyalás alatt.

Az E. K. Tanács nem keresi az alkalmakat ily átváltoztatásokra, hanem ekklézsiáink anyagi viszonya által indokolt kiegészítő eszköznek tekinti, azonban azt megkívánja, hogy a hol ekklézsiáink az ily iskolával viszonyban maradnak, a viszony szerződésileg szabályoztasék az ekklézsia és a község vagy állam között, arra törekedvén az E. K. Tanács, hogy a községi, meg állami iskolák tanítói egyszersmind a kántori teendőket is teljesítsék.

Felsőbb iskoláink ügyét a középiskolai oktatásról hozott és rövid időn életbe léptetendő országos törvény tagadhatatlanul érdekelni fogja; azonban mivel a törvény életbeléptetésének első éve ugy szólva a tájékozás éve, s mert a közoktatási kormány a közvetlen vezetése alatt álló gymnasiumok tantervét csak az utóbbi napokban közölte E. K. Tanácsunkkal s a tárgysorozatban álló ez ügyre vonatkozó ministeri leirat hasonlóan csak a napokban érkezett meg, az E. K. Tanács a beállandó tanévre gymnasiumaink tantervének változtatását nem fogja ajánlatba hozni, hanem ez adatokat, különösen a főtisztelendő Püspök ur által beadott terjedelmes tanulmányt a viszonyok szerint leendő későbbi tárgyalásra kellett fenntartani. Ezért kér az E. K. Tanács ez ügyben a lehető legszabadabb kezet.

Megnyugtatósul kifejzi azon meggyőződését, miszerint bár a gymnasium sarkalatos tantárgyaiból, melynek a classicus nyelvek, az anyanyelv, számtan és történelem, a ministeri tanterv szerint hetenként 45 órával több van, mint a mi tantervünkben, ellenben a realis irányu tantárgyakban, meg a német nyelvben a mi tantervünkben 16 órával van több, s egészben véve a mi tantervünkben csak heti 8 órával van kevesebb, mint a ministeri tantervben, meg van győződve, hogy a középiskolai oktatásról szóló törvényhez való alkalmazkodás — a tanító erők kérdésén kívül — nem lesz nehéz.

Azt a kellemetlen kötelességét, melyre a mlgs. E. Főtanács ismételt határozatai utalták az E. K. Tanácsot, hogy azon conferens fiait, kik kötelezett tőkék után kamatot nem fizettek, béperelje, ez évben teljesítette az E. K. Tanács; a lehető kimérettel óhajtván eljárni, törvényes lépéseket csak azok ellen tett, a kik ismételt felhívásra sem akarták az ügyet békés uton intézni el. Örömmel jelentheti azonban, hogy a béperesítettekkel vagy perközben történt békesség vagy törvényen kívül az E. K. Tanácshoz tett folyamodás útján az ügy eddig mind elintéztetett; s mennyiben vallásközönségünk érdeke és a méltányos igazság megengedte ily hitfeleinkkel szembe engedékenyek voltunk.

A mlgs. E. Főtanács azt a határozatát, hogy kolozsvári iskolánk épületét újabb építkezéssel gyarapítsuk, nem hajthattuk végre, mivel részletesebb vizsgálat után ugy találtuk, hogy a földszinti épületnek, melyre emeletek rakását czéloztuk e végre nincs kellő erős alapja. Újabb combinatiot kell keresnünk, s jelen viszonyokkal megelégednünk, habár unitárius vallásu tanulóinkat is csak ugy tudjuk elhelyezni, hogy a lakszobákat kaszármái módon rakjuk bé ágyakkal.

De eleget tehetett az E. K. Tanács a mlgs. Főtanács azon felhatalmazásának, hogy vallásközönségünk értékpapiroknak, vagy pénz-

intézetekben, tehát lengő módon elhelyezett összes pénzvagyonából egy részt fekvő birtokba helyezzen el. E célból megvásárolta Kolozsvárt a belmagyar-utczában iskolánk épületével éppen szembe levő Biasini-féle emeletes házat és telket 30,000 forinton.

E ház és telek megvásárlását indokoltnak látta E. K. Tanácsunk egyfelől azért, mert emberi számítás s azon viszonyok szerint miként annak némely részeit már bérbe adtuk s még ki nem adott részeit kiadni reméljük, a vételár 5%-át mint tiszta jövedelmet megadja, a mi már nyereség, he tekintetbe vesszük azt, hogy a pénztári kamatokról hozott országos törvény értelmében, a pénzintézetek a kamatlábot kénytelenek lesznek leszállítani, s nagyobb összegeknél tényleg le is szállították, mi is például a Richmond-alapot csak 4% mellett tudtuk elhelyezni.

Indokul szolgált e vásárra az, hogy ez ujonszervezett telkünk szomszédságában levő szegletházunk és telkünk, melynek sorsa korábban a mlgs. Főtanácsban is élénk vita tárgya volt, e házzal és telekkel kapcsolatba hozva értékben sokat nyer, végül az, hogy ha már most is be állott és még bizonyosan beállandó szükségek iskolai helyiségünk fejlesztését elodázhatatlanná teszik, s ha pénzvizonyaink megengedik s a jövő kor kénytelen lesz az iskolánk mellett levő házat és telket iskolánk testéhez csatolni; helyiségi viszonyok által nem lesz gátolva.

Megvásároltuk B. Bornemisza Pál urtól a Lukácsfalvi, Gardánfalvi, felső-beregszói más határokon levő együtt 2500 holdat tevő birtokot 80,000 forinton. Hosszas tanácskozás után határozta el magát E. K. Tanácsunk e vásár megtételére. Indokul első sorban a pénzvizonyok voltak határozók: tanácsosnak tartottuk, hogy lengő módon elhelyezett s 5%-ot alig jövedelmező tőkénk egy része realis módon legyen elhelyezve; tanácsosnak tartottuk, hogy azon nyereséget, melyet értékpapiraink azok mostani magas ára mellett nyújtanak, de a mely nyereség mégis csak ideális és eshetőségektől s az értékpapírok árának ingadozásától függ, legalább részben ugyszólva megfogjuk, realizáljuk, különben is a jószág mostani 4400 forint hasznobére az 5%-ot akkor is megadja, ha az állami illetékekkel és a vásárral járó egyéb költségekkel a jószág 85 ezer forintunkba fog kerülni.

Ezenkívül a haszonbérnek nem tárgya, tehát használatunkban marad: a) A lukácsfalvi határon a község közelében levő 110 hold kiváló szép tölgyerdő, b) a berekszói határon nem ugyan kedvező helyen és alakban levő 1000 holdnyi gyenge erdő, végül a gardánfalvi határon levő kis terjedelmű növény-félben, jó helyen levő erdők, melyek összesen jókora tőkét képviselnek, s melyek közül első sorban a lukácsfalvi szép erdőt esetleg annak talaját is előnyösen lehet értékesíteni.

A pénzvizonyainkat egészben feltüntető költségvetés a mlgs. E. Főtanács előtt áll.

Számos közigazgatási, tan- és pénzügyi elintézett tárgyak közül jelentékenyebbek a következők:

1. A pesti ekklezsiának tekintetbe véve távolságát, tagjainak

magas értelmiségét, s azért, hogy a vallásközönségünkkel való szoros együvértartozása élénken tartassék, a Zsinati Főtanács megadta azt a jogot, melyet kolozsvári meg tordai ekkleziáink régóta élveznek, hogy Zsinati és E. Főtanácsi üléseinkre két követet küldhessen.

2. A Baldácsi-alapítvány ügyében a tulajdonos egyházkerületek küldötteinek f. évi jan. 18. napján tartott üléséről szerkesztett jegyzőkönyvet annyival örömeztőbb vette tudomásul, mert az alapítvány kezelésének szervezete megfelel Egyh. Főtanácsunknak e tekintetben kifejezett óhajtásaival.

3. Az államszegélyből az összes belső emberek és ekkleziáik az által segítették, hogy tőketartozásaik abból fedeztettek, néhányuk tartozása törlesztetett, többen egyenes segedelemben részesültek.

4. A Dávid Ferencz 600 frt, kamatából 192 forint 61 kr. a tőkéhez csatoltatott, 100 frt irodalmi célra fordítottatott, melylyel Főt Ferencz József kitűnő szertart. könyve jutalmaztatott; 400 forinttal 21 belső-emberi özvegy és árva s szerényebb javadalmozott belsőember nyert segedelmet, az utóbbiak közt 4 szorgalmas jó népiskolai tanító.

5. A Zsuki-alapban két ürességben levő helyre két özvegyet vett fel a Főtanács.

6. A belső emberek nyugdíjintézetének szabályzata végleges megállítást és szervezetet nyert. Ez intézkedés által a korábbi alapszabály, mely szerént a nyugdíjazás bizonyos évek elteltével kezdődnék, hatályon kívül tetetett. Az alapszabály életbeléptetését illetve a nyugdíj tényleges megindítását a Képv. Tanácsra bizta a Főtanács. Nagy örömeinkre szolgálna, ha a papi hivatal emelésére hivatott ez intézmény, minél előbb teremni kezdené óhajtva várt áldásos gyümölcseit.

7. Váralyán új kántortanítói állomás szervezetetett.

8. A Richmond Anna-féle tanári állomás megörökítésére szükséges összeget a néhai alapító nemes utódai adományozván és ez összeg közpénztárunkba beszolgáltattván, e tanári állomás állandósítottatott.

9. Népiskoláinkról szóló jelentésekből sajnálattal győződött meg az E. Főtanács, hogy az isk. népessége folytonosan apad, megtette azért intézkedéseit az iránt, hogy a gyermekes szülők tanköteles gyermekeiket iskolába járassák.

10. Eléterjesztetvén a vallás és közoktatási ministeriumnak a a középiskolákról szóló törvény életbeléptetésére vonatkozó 26147—1883. szám alatt kelt leirata, az Egyh. Főtanács a nagyméltóságú vallás- és közoktatási ministerhez intézett feliratában kijelentette, miszerint készséggel kíván közremunkálni az országos törvény életbeléptetésére, s ha netalán hiányok fognának mutatkozni, az a pénz-erő hiányának, mintsem az akaratának tulajdonítandó.

Felhatalmazta az E. K. Tanácsot, hogy a jelzett leiratban kért adatokat küldje meg s a még ezután e tárgyban szükséges teendőket tegye meg.

Azon az okon, mert a törvény életbeléptetésének első éve inkább a megfigyelés éve; a gymnasiumokban gyakorlatban levő tan-

terven a jelen tanévre nem változtat, megbizván az E. K. Tanácsot, hogy a szükségeseknek tapasztalando változtatásokra nézve ajánlatokat tegyen a legközelebbiről tartandó E. Főtanácsnak.

A felterjesztett jelentésekből és értesítőből megnyugvással győződött meg az E. Főtanács, hogy ez iskoláinkban a tanítás és tanulás és az erkölcsi viszonyok teljesen megnyugtató jó állapotban vannak.

11. Okleveles tanár Varga Dénes tordai középiskolánk mellett való állomáson véglegesített.

12. A különböző számadások, melyeket az E. K. Tanács a számvevőséggel megvizsgáltatott és maga is megvizsgált, a pénztári vizsgálatokkal egyetemben felterjesztetvén, azok feljülvizsgáltattak és helyeseknek találtattak s az illetőknek a felmentvények kiadása meghatározottatott.

13. Az 1884. évre szóló költségvetés megállítottatott.

1. s.

EGYHÁZTÖRTÉNELMI ADATOK.

LXIX.

A sinfalvi templom elfoglalásához.

Alább irtak tanubizonyságot teszünk arról, hogy ezen fojo 1773-dik esztendőben Aprilisnek 18-ik napján, Nemes Aranyosszéki Singfalvi Nemes Vitézlő Sámuel István és Ketskes István eö kegyelmek Nemes Aranyosszéki Singfalvi Unitaria Ecclesia actu fungens Egyházfiai ab officiis suis, magok és több Ecclesia Tagjainak nevekben és képekben küldének kezünkbe egy irott Instructiot avégre, hogy azzal procedalnánk, mely is eszerint vala irva.

I n s t r u c t i o.

Nemes Vitézlő Samuel István és Kecskés István ö Kegyelmek Nemes Aranyos Széki Sinfalvi Unitaria Ecclesia actu Fungens Egyházfiai ab Officio Suo, maga és több azon Ecclesia Tagjainak Nevekben és Képekben; Nags. Mgs. L. B. Magyar Csesztvei Idősb Miske Imreh urat; Nemes Aranyos Széknek Fő Király Biráját, es Tektes Ntes Károlvári Dindár Dávid Urat, azon Nemes Széknek Substitutus Vice Király biráját, és Nagtok által mind azon Nemes Székben actu Commoralo Pater Missionariusokat, és több azon Székben lakozo Catholicusokat, mü általunk szokott Salariumunknak letétele mellett, modo Legitimo admonéaltatja, Super eo: Jol tudják Nagtok Kegltek, hogy midőn in Anno proxime praeterito 1772. Die 30-ma Mensis 9bris a Sinfalvi Unitarium Templomot armata militari manu először el vevén, Successive nimis et terroribus interpositis, az ott valo Papot, és az Halgatok közül is némellyeket arra inducálták, hogy akaratyok ellen is olyan Cessiot adgyanak, mind a Templom mind penig a Parochia, és annak appertinentiai iránt, mintha önként engedték volna oda, ámbátor azon violenter extorquealt Cessionalis adoknak azon Cessiora tellyes hatalmok nem volt; akkor is declarálták azon személyek magokat, hogy ha a mint Nagtok Kegltek obtendáltak Felséges Aszszonyunk ö Felsége positive porontsolta; es azon Poroncokat az Eccla Tagjaival közöltetik, azonnal mind a Templomot, mind penig a Parochiát appertinentiaijival egybe önként a Catholicusoknak cedálni készek lésznek. De Nagtok Kegltek semmit nem producáltanak, hanem kezekben tartott, és senkinek nem mutatott holmi Papirosbol olvastattak pro libitu a mint tetzett, mellyet az Eccla és annak Tagjai elhinni nem tartoztak, nevedekvén Scrupulusok abbol is, hogy ha ad Sinceram Expositionem költ Királyi Decretum jött volna azon Materiaban, nem kívánták volna Nagtok Kegltek titkolni, hanem az Ecclesia Tagjainak per Extensum meg